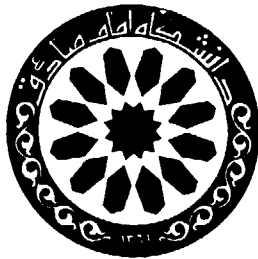

تقدیر
برچهرگان علم

۲۸۰۲۸

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ح ۱۰۴
شماره ۴

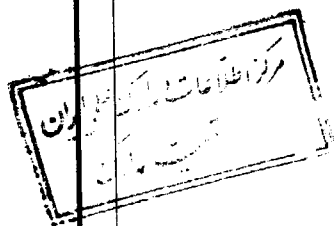

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و حقوق

گرایش جزا و جرم‌شناسی

۱۳۷۹ / ۲ / ۳۰

خسارت زاید بر ديه

5402

۲۸۰۲۸

پایان نامه کارشناسی ارشد پیوسته

استاد راهنما: حضرت آیت‌الله سیدمحمدحسن مرعشی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر سیدمنصور میرسعیدی

نگارش از: خیرالله تیموری

شماره دانشجویی: ۶۹۳۰۱۷۵۴۶

تاریخ: ۱۳۷۸/۲/۱۱

۲۸۰۲۸

دانشکده معارف اسلامی و حقوق مسؤل عقایدی که نویسنده در

این پایان نامه اظهار نموده است، نمی باشد.

هر نوع استفاده از این اثر منوط به اجازه کتبی از دانشگاه می باشد.

تقدیم به دوستان شهیدم؛

که هنگام غروب خورشید وجودشان، با
پلک‌های خونین، به افق آرزوهای بلند
خود چشم دوخته بودند.

تقدیر و تشکر:

این پژوهش در پی ایده‌هایی است که از مقالات استاد گرانقدرم حضرت آیت الله مرعشی گرفته‌ام. ایشان که زحمت راهنمایی بنده را در این پژوهش تقبل فرمودند، در کمال صفا و ایمان، «جرأت اندیشیدن» در عرصه فقه را نیز به من هدیه دادند.

همچنین، این اثر حاصل زحمات بی دریغ استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر میرسعیدی می‌باشد. ایشان، چنان متواضع و صمیمی بودند، که اغلب در حین ارایه مطالب، فراموش می‌کردم که درس تحویل می‌دهم. با سپاس فراوان، امیدوارم در آینده نیز بیش از پیش، از خرمن وجود مبارکشان خوشه‌های علم و معرفت برگیرم.

فهرست

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۶	چکیده به زبان فارسی
۷	چکیده به زبان عربی
۸	چکیده به زبان فرانسوی
۹	مقدمه
۱۵	درآمد: تبیین مسأله خسارت زاید بر ديه
۲۷	بخش اول: کلیات
۲۸	مقدمه:
۳۱	فصل اول: خسارت (ضرر و زیان)
۳۱	مبحث اول: مبنای تعهد جبران خسارت
۳۱	الف) نظریه تقصیر
۳۲	ب) نظریه ایجاد خطر (مسئولیت بدون تقصیر)
۳۳	مبحث دوم: ارکان خسارت
۳۴	۱) وجود ضرر

۶۹	بخش دوم: تحلیلی بر اجناس ششگانه دیات
۷۰	فصل اوّل: مفهوم سنّت
۷۱	مبحث اوّل: نحوه تکیه بر سنّت
۷۵	مبحث دوّم: سنّت از نگاهی دیگر
۸۴	فصل دوّم: عدم موضوعیت اجناس ششگانه دیات
۸۷	مبحث اول: دیه در قرآن
۸۹	مبحث دوم: دیه در سنّت
۱۰۲	بخش سوّم: تحلیلی بر مقطوع بودن میزان دیه
۱۰۳	فصل اوّل: ماهیت حقوقی دیه
۱۰۳	مبحث اوّل: ضرورت بحث از ماهیت حقوقی دیه
۱۰۸	مبحث دوم: ماهیت حقوقی دیه و مجازات مالی
۱۱۸	مبحث سوّم: ماهیت جبرانی نظام دیات
۱۲۴	مبحث چهارم: دوگانه بودن ماهیت حقوقی دیات
۱۲۹	مبحث پنجم: ماهیت حقوقی دیه از نظر نگارنده
۱۴۲	فصل دوم: ملاک تعیین میزان دیه
۱۵۴	بخش چهارم: شرایط و قلمرو ضرر و زیان‌های قابل جبران
۱۵۵	فصل اوّل: شرایط ضرر و زیان‌های قابل جبران
۱۶۷	فصل دوم: قلمرو ضرر و زیان‌های قابل جبران
۱۶۹	بخش پنجم: نگاهی دوباره به «خسارت زاید بر دیه»
۱۷۰	مبحث اول: مفهوم خسارت زاید بر دیه
۱۷۱	مبحث دوم: اقوال موجود در باب خسارت زاید بر دیه
۱۷۸	نتیجه گیری :
۱۸۲	فهرست منابع و مآخذ

۳۴	۱ - ۱) مفهوم ضرر
۳۵	۱ - ۲) انواع ضرر
۳۸	۱ - ۳) شرایط ضرر قابل جبران
۳۹	۲) فعل زیانبار
۴۰	۲ - ۱) فعل زیانبار و عدم مشروعیت
۴۱	۲ - ۲) فعل زیانبار و تقصیر
۴۲	۳) رابطه سببیت فعل زیانبار و ضرر وارده
۴۳	۳ - ۱) اجتماع اسباب
۴۵	۳ - ۲) اسباب خارجی و اثر آن در مسئولیت
۴۷	مبحث سوم: شیوه‌های جبران خسارت
۴۷	۱ - برگرداندن وضع پیشین
۴۸	۲ - جبران خسارت از طریق پرداخت معادل
۴۹	فصل دوّم: ضمان دیه
۴۹	مبحث اول: مفهوم دیه
۴۹	۱ - معنای لغوی دیه
۵۲	۲ - تعریف فقهی دیه
۵۴	۳ - تعریف قانونی دیه
۵۶	مبحث دوّم: شرایط تحقق دیات در فقه اسلامی
۵۶	۱ - فعل زیانبار
۶۱	۲ - ضرر و زیان (اثر جنایت غیر عمدی)
۶۴	۳ - متضرر (مجنی علیه در جنایت غیر عمدی)
۶۵	۴ - رابطه سببیت میان فعل زیانبار (غیر عمدی) و ضرر و زیان

چکیده:

پیشرفت فن آوری و زندگی ماشینی موجب شده است که همواره حوادث زیانباری بشر امروزی را تهدید کند. نگاهی به آمار تلفات رانندگی و زیانهای که در کارگاهها و بیمارستانها و کارخانجات به بار می آید حاکی از خطرات بزرگی است که انسان توانای امروزی با آن روبروست. چنانکه می دانیم صدمات وارده بر جسم انسان، خسارات و هزینه های زیادی را بر حادثه دیده یا مجنی علیه تحمیل می کند مانند هزینه های تشخیص و درمان، استراحت پزشکی ضروری منجر به بیکاری، خسارات روحی، از کارافتادگی و غیره، ... گفتنی است، بسیار اتفاق می افتد که خسارات وارده بیش از مقدار دیه مقرر می باشد.

بنابراین بحث خسارت های زاید بر دیه وقتی مطرح می شود که گاهی با پرداخت دیه مقرر، قسمتی از ضرر و زیانها بدون جبران باقی می ماند. به عبارت دیگر خسارت های زاید بر دیه نتیجه مقطوع بودن مقدار دیه است که پیشاپیش از طرف شرع تعیین شده است.

در این پژوهش اجناس دیه و مقطوع بودن آنها تحلیل نموده و در نهایت به نتایج ذیل دست

یافته ایم:

اولاً: در نظام حقوقی اسلام هیچ ضرری بدون جبران نمی ماند.

ثانیاً: غرض شارع از دیه مقرر، جبران ضرر و زیانهایی است که به سبب آسیب دیدن

جسم و جان آدمی بوجود می آید.

پس از کنار هم گذاشتن این دو نکته، چنین استفاده می شود که شارع مقدس در مقام تشریح

و بیان چگونگی جبران خسارتها، ناظر به همه خسارتها بوده است و نه به بخشی از آنها.

در پرتو نتیجه حاصله، مقطوع بودن دیه به این معنی است که آن مبلغ مورد نظر، برای

جبران ضررهای حاصله کفایت می کرده است. در واقع مقطوع بودن « دیه » با شرط جبران همه

ضرر و زیانهای حاصله، صورت گرفته است.

بنابراین، مقدار دیه در واقع برابر با خسارت های وارده می باشد (به طور نسبی) لذا اگر ضرر

و زیانهای حاصله دارای شرایطی باشند که برای تحقق دیه لازم است، به طور قطع باید جبران

شوند، ماده ۲۹۴ قانون مجازات اسلامی نیز به این فهم از دیه در فقه اسلامی انصراف دارد.

با این وصف، برای جبران خسارت های زاید بر دیه، وجود همان شرایط تحقق دیات کافی

است و تمسک به ادله دیگر شرعی ضرورتی ندارد. بویژه قریب به اتفاق فقهای بزرگ اسلام فتوا

داده اند در جایی که دیه شرعی مقرر شده است، اخذ هرگونه مبلغی تحت هر عنوانی دیگر غیر از

دیه و جاهت شرعی ندارد. دیوان عالی کشور نیز بر این مبنا اصرار می ورزد.

خلاصة البحث:

نرى اليوم وعلى الرغم من التقدم التكنولوجي والصناعي الحوادث التي باتت تهدد العالم البشري بكارث لا قبل لها.

ولو سلطنا الضوء على الحوادث المرورية أو الحوادث التي تقع في المعامل أو المستشفيات أو المصانع لا ريتنا ان هناك حوادث خطيرة تهدد انسان اليوم، حيث اننا نعلم ان الضربات التي يتعرض لها جسم الانسان توجب خسائر مادية كبيرة بتحملها الجاني أو المجني عليه. امثال معاينة الطبيب و الدواء الموصوف من قبله وكذلك ايام الاستراحة الاستلاجية او بعبارة أخرى ايام الغياب عن العمل و القعود في البيت و ... و غير ذلك حيث انها تكون في بعض الاحيان تتجاوز الخط المرسوم الى مقدار الدية، و على الرغم من ان مقدار الدية قد نشرح من قبل الشارع المقدس منذ زمن ليس بقريب و لكن نرى ان هناك خسائر مادية و نفسية بقية بلا تعويض!!

و هنا نصل الى نتيجة البحث في انواع الديات و تبيان قيمة كل منها نلخصها بالنقاط التالية:

اولاً: في ظل نظام الحقوق الاسلامي لا يبقى ضرر من غير تعويض.

ثانياً: غرض الشارع المقدس من تقنين نظام الدية في الاسلام هو جبران الخسائر الواردة من جراء هذا الحادث.

نستخلص من هذين النقطتين هو انه عندما شرع الشارع المقدس الدية و بين كيفية تعويض كل الخسائر الواردة و ليس بعض الخسائر. و بعبارة اخرى هو انه عند ما يأخذ هذا المبلغ (الدية) يجب ان يكون كافي لكل الخسائر.

لذا نفهم من ما فوق ان مقدار الدية هو يجب ان يكون مساوياً (تقريباً) الى الخسائر الواردة من جراء ذلك الحادث. فإذا حدث ضرر أو خسارة مع توفر شرائط الدية فيه يجب تعويضه وكذلك نفهم من مفاد المادة القانونية رقم ٢٩٤ من (قانون المجازات الاسلامي) التي تشير لذلك و هكذا ما يثبتته الفقه الاسلامي.

وفي النهاية نصل الى انه و من اجل جبران الخسائر الزائدة على الدية، هنا شروط تحقق الدية كافي و التمسك بالأدلة الشرعية الاخرى، ليس بضروري و بالخصوص و بعد ما اتفق على هذا اكابر فقهاء الاسلام و اعطائهم فتوى بعدم مشروعية اخذ اي شيء غير الدية المقررة من قبل الشارع المقدس و كذلك اصرار ديوان القضاء العالي في الجمهورية الاسلامية على ذلك.

چکیده فرانسوی

Extrait:

L'avancement de technologie et le vie machinism cause toujours.

les hommes sont menacés des accidents dommages.

La vue quantité les pertes de conduites et les dommages dans les appareils de tiss et les hôpitaux pitale et les manufacteurs qu'ils en sont existants, narrer des grands dangers qu'ils sont devant de l'homme capacité contemporain.

on suit que l'intégrité corporelle, les préjudices et les sommes très, sur les accidents supportent.

Par exemple; Les sommes de distinction et les remèdes, les délassés médicaux néessaité qu'il est cause d'inoccupés les préjudices spirituels et les incomplets etc... .

On doit dire; quelque fois les préjudices est davantage que «Diée»

Dans le cas, le débat de préjudices davantage de «Diée», dédaignent lorsque avec les pays de «Diée», déterminé, que de Division des lésions ne se vengent pas.

De toute façon, les préjudices davantage de «Diée», que le législateur ait manqué.

Enfin, dans l'enquête les degrés et déterminés de «Diée», nous allons aux conclusions préssédentes.

Première conclusion: Dans l'organisation juridique de l'islam les dommages se vengent toujours.

Deuxième conclusion: Le but de l'éleveur de «Diée», c'est-à-dire l'éleveur fait singer à tous les préjudices non la division de deux.

Ainsi que le détermine de «Diée», c'est les sommes sont suffisance.

Dans le moment, les préjudices on doit se venger les dommages.

Encore, loi de 294 (loi de châtimant Islamique) fait singer au même sens.

au point de vue, sa suffisance les existences des mêmes conditions; Pour les préjudices de «Diée».

Il ne desoin pas les autres Arguments. Surtout la plupart des grands jurisconsultes Islamique décident comme ça; Lors qu'on détermine «Diée»

C'est pour ça en recevant les sommes sous titre de nimpote quelque chose on ne beauté pas.

Tribunal de justice insiste aussi comme ça.

«Fini»

مقدمه:

۱) سرآغاز:

۱-۱) پژوهش از جهت دو گونه است:

الف) پژوهش ابتکاری یا نوجویی، یعنی یافتن یا کشف آن چه بر دیگران مجهول است.
ب) پژوهش تأییدی یا نوگستری، یعنی گستردن یا تفصیل آن چه بر دیگران به اجمال معلوم است. در پژوهش از نوع اول، از آن چه دیگران دریافته‌اند یاری می‌گیریم تا به آنچه در نیافته‌اند برسیم. و در پژوهش از نوع دوم، یافته‌های مجمل دیگران را به تفصیل می‌گسترانیم تا همه ابعاد و زوایای آن روشن شود.

بنابراین پژوهش در هر حال متضمن نوعی نوآوری است و از تکرار و تقلید و کهنه آموزی

به دور^(۱)

از محقق تا مقلد فرقهاست

کاین چو داوود است و آن دیگر صداست

منبع گفتار این سوزی بود

و آن مقلد کهنه آموزی بود^(۲)

۱- آریانپور، ا.ح، پژوهش، امیرکبیر، ۱۳۵۸، ص ۱۰.

۲- جلال الدین بلخی (مولوی)، مثنوی معنوی، ج اول، ص ۲۷۴، نقل از مأخذ پیشین.

۲ - ۱) کلید رشد و ترقی در جهات مختلف علمی، تحقیقات و بررسی‌های مستند و روشمند است. بنابراین بیهوده نیست که امروزه، در محافل علمی تنها تحقیقی از اعتبار و ارزش لازم برخوردار است که روشمند باشد. «اصولاً هر کس به میزانی که روش علم و طریق اندیشیدن یاد می‌گیرد، می‌تواند عالم باشد.» (۱)

۲ - موضوع تحقیق:

امروزه علاوه بر جرایم سنتی از قبیل ضرب و جرح و قتل که هنوز آمار در خور توجهی را به خود اختصاص می‌دهد، زندگی ماشینی موجب شده است که در سطح شهرها، جاده‌ها، کارگاهها، کارخانجات، بیمارستانها، تأسیسات و شرکتها و غیره، هر روز شاهد حوادث ناگواری باشیم که در کنار تهدید جدی حیات انسانها، خسارتهای هنگفتی نیز از این طریق بر افراد و جامعه، وارد شود. بدیهی است در کشور ما نیز همانند سایر کشورها قوانین زیادی در خصوص نحوه جبران خسارتهای وارده وجود دارد. اما می‌دانیم مقنن ما، به خاطر تبعیت از شریعت اسلام، در مقابل ضررهای بدنی، مالی را تحت عنوان «دیه» مقرر کرده است. همچنین می‌دانیم صدمات وارده بر جسم انسان، خسارات و هزینه‌های زیادی را بر حادثه دیده یا مجنی علیه تحمیل می‌کند مانند هزینه‌های تشخیص و درمان، استراحت پزشکی ضروری منجر به بیکاری، خسارات روحی، از کار افتادگی و غیره... گفتنی است، بسیار اتفاق می‌افتد که خسارات وارده بیش از مقدار دیه مقرر می‌باشد. با این وصف، سؤال این است که، تکلیف این ضررهایی که مقدارشان بیش از دیه مقرر است چیست؟

ما در مقابل این سؤال اساسی، ضوابط چندان روشنی نداریم. در اینجا برای اینکه اهمیت مسئله ملموس‌تر احساس شود و مشکل مورد نظر بهتر تبیین شود، از میان دهها موارد اتفاق افتاده، تنها به ذکر یکی بسنده می‌کنیم.

یک چشم فردی به طور غیر عمد، به وسیله فرد دیگر کور می‌شود، و چون احتمال داده

می شود که چشم دیگر نیز کور شود، مجنی علیه اقدام به عمل جراحی می کند، و با تحمّل هزینه ای نزدیک به چهار صد هزار تومان، مانع از دست دادن چشم دیگرش می شود، پس از آن دادگاه جانی را محکوم به پرداخت نصف دیه می کند (دیه یک چشم نصف دیه کامل است) و جانی با انتخاب پنج هزار درهم، مبلغی در حدود دویست هزار تومان را می پردازد. محکوم له اعتراض می کند که من فقط چهار صد هزار تومان خرج عمل جراحی کرده ام، تا چشم دیگرم کور نشود و یک چشم خود را به همراه بسیاری چیزهای دیگر از دست داده ام، حالا تنها دویست هزار تومان باید بگیرم؟ اگر چه این نوع دعاوی منطقی است، ولی کسی تأییدی قانونی برای آن پیدا نمی کند. (۱)

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق:

۱- ۳) در پی تغییرات عمده ای که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران در کشور بوجود آمد، قانونگذار نیز به مرور، سعی کرده است، قوانین را بر مبنای موازین اسلامی تنظیم نماید. در واقع دستگاه قضایی کشور ما، مجری احکام و قوانین دین مبین اسلام است؛ به دیگر سخن، دستگاه قضایی نقطه تلاقی دین و زندگی مردم محسوب می شود. پس طبیعی است که هرگونه ضعف آن، کدورتی در سیمای تابناک دین ایجاد کند.

باید توجه داشت هر قانونی که بدون توجه به مقتضیات زمانی و مکانی آن تدوین گردد، قطعاً در مقام عمل با مشکل مواجه خواهد شد. پس بازنگری و اصلاح قوانین یک امر ضروری است که می بایست قانونگذار، این امر را به طور دایم، وجهه همّت خود قرار دهد. در هر حال، نظام دیات بخشی از قوانین ما را به خود اختصاص داده است. اکنون که سالها از اجرای آن می گذرد، ضروری است با توجه به شیوه زندگی مردم و پیشرفت فن آوری، بیش از پیش در آن تأمل کنیم.

۲- ۳) پیشرفت فن آوری و زندگی ماشینی موجب شده است که همواره حوادث زیانباری

۱- عبدی، عباس، مباحثی در در جامعه شناسی حقوقی ایران، سال ۱۳۷۱، ص ۱۰۳.

بشر امروزی را تهدید کند. نگاهی به آمار تلفات رانندگی و زیان‌هایی که در کارگاه‌ها و بیمارستان‌ها و کارخانجات به بار می‌آید، حاکی از خطرات بزرگی است که انسان توانای امروزی با آن روبروست. اغلب این اتفاقات در کشور ما به نوعی با قوانین دیات حل و فصل می‌شوند. جالب است که بدانیم بر اساس آماری حدود چهل درصد از پرونده‌های وارده به اجرای احکام را، پرونده‌های دیات تشکیل می‌دهند.^(۱۱) این رقم واقعاً زیاد است و سنگینی آن بر دوش دستگاه قضایی طاقت فرساست.

بنابراین در چنین شرایطی باید مقررات چنان تنظیم شود که امنیت و آسایش جامعه متزلزل نگردد و مردم با خیال نسبتاً آسوده در عرصه‌های مختلف زندگی فعالیت نمایند.

۴ - پیش فرض تحقیق:

۱ - ۴) در بررسی قواعد و قوانین حقوقی شریعت اسلام، نمی‌توان شرایط تاریخی، جغرافیایی و نظام زیستی محل نزول وحی را نادیده گرفت. قرآن کریم تنها به زبان عربی نازل نشده است، بلکه برای انتقال پیام و اندیشه خود آداب و رسوم و به طور کلی فرهنگ و تمدن آن دیار را به خدمت گرفته است. از آنجا که اسلام متعلق به همه ازمینه و امکان می‌باشد بنابراین تفکیک پیام (وحی) از قالبهای متعلق به آن آب و خاک و فرهنگ، جهت گسترش و استمرار وحی یک ضرورت غیر قابل تردید است.

۲ - ۴) احکام دیات همانند بسیاری دیگر از احکام دینی، همواره در عرصه زندگی مردم و در جریان مستقیم حل و فصل دعاوی و مرافعات مربوطه قرار نگرفته است و تبعاً در کنار تحولات گسترده زندگی اجتماعی و همگام با دیگر نهادهای اجتماعی مسیر طبیعی رشد و بالندگی خود را طی نکرده است، برای قضاوت در احکام دیه در عصر حاضر، تا حد امکان عقلی، باید این خلاءها و نواقص موجود را از حیث عقلی و منطقی پر کرد.

۱ - مرکز تحقیقات و پژوهش‌های قوه قضائیه، بررسی وضعیت اجرای احکام دیات و علل اطاله آن، ص ۲۰

۵- فرضیه تحقیق:

به نظر می‌رسد که خسارتهای زاید بر دیه حاصل این باور است که مبلغ و مقدار دیه به صورت مقطوع از طرف شرع تعیین شده است و کم و زیاد کردن آن جز به مصالحه، غیر شرعی است. لذا بعضی مواقع خسارتهای وارده با پرداخت دیه مقرر جبران نمی‌شود و بر این اساس خسارتهای زاید بر دیه مطرح می‌شود. با این توضیح کوتاه این فرضیه قابل طرح است:

دیه مقدار مالی است که برای جبران ضرر و زیانهای حاصله از صدمات بدنی به مجنی علیه یا بستگان وی مقرر شده است.^(۱) به عبارت دیگر گمان ما این است که مبنا و ملاک مقدار دیه آن خسارتهایی است که به سبب آسیب بدنی بر فرد یا بستگان وی وارد می‌شود. اگر این فرضیه اثبات شود طبیعی است که دیگر بحث از خسارت زاید بر دیه به صورتی که الان مطرح است بی معنی خواهد بود.

۶- روش تحقیق

روش ما در این تحقیق همان شیوه‌های متداول در استنباط و بررسی ادله شرعی و حقوقی خواهد بود. ریشه معضلات کنونی عمدتاً در شیوه نگرش به مسئله نهفته است. لذا در این نوشتار با بهره‌گیری از نگره تاریخی، جامعه‌شناختی و معرفت‌شناختی و با بررسی منابع حقوقی و مستندات فقهی، به حل و فصل قضیه مربوطه خواهیم پرداخت.

۷- اهداف تحقیق

۱- ۷) هدف آرمانی تحقیق این است که بعنوان یک مسلمان از دین و مسلک خویش دفاع کرده و تا حد امکان در جهت زدودن گرد پیری از چهره آن تلاش کنیم. نباید اصل نظام حقوقی دین عزیز اسلام به دلیل ناهمگونی بعضی از قوانین آن با شرایط زندگی کنونی مردم، بی‌اعتبار تلقی شود.

۱- این تعریف در واقع همان تعریفی است که در ماده ۲۹۴ قانون مجازات اسلامی از دیه شده است.

۲- ۷) همچنان که قبلاً نیز متعرض شده‌ایم در جامعه ما، متأسفانه تکلیف ضرر و زیانهای مازاد بر دیه، هنوز مشخص نشده است و این مایه سلب امنیت و آرامش جامعه است. ما که با استفاده از سرمایه‌های مادی و معنوی این مرز و بوم به دانشی - هر چند اندک - دست یافته‌ایم، لازم است که در خدمت مصالح مردم عزیز باشیم تا بدین طریق دین خود را ادا نمائیم.

درآمد

تبیین مسأله خسارت زاید بر ديه

یکی از نکات مهم عصر حاضر مفهوم تغییرات است و این احساس میان انسانها وجود دارد که دگرگونی و تغییر امر غیر قابل برگشت، منع ناشدنی و قطعی است و در هر جامعه‌ای تغییرات تکنیکی، جمعیتی، بوم شناختی و تغییراتی که توسط ناسازگارهای اقتصادی و سیاسی و ایدئولوژی‌های متضاد حاصل می‌شود به چشم می‌خورد. حقیقت و حضور تغییر اجتماعی در همه جا به طرق مختلف توضیح داده می‌شود، برای مثال در تماشای یک فیلم قدیمی، قضاوت‌ها در چند نسل پیش، در سبک لباس پوشیدن، نحوه حمل و نقل، اصطلاحات، عادات، طرح ساختمان‌ها، طبیعت، روابط انسانی در خانه، محل کار و خیابان‌ها به چشم می‌خورد. با گوش دادن به قصه‌های پدربزرگها نیز متوجه این تفاوتها می‌شویم.^(۱) از دیدگاه «ایزنشتاد»^(۲) «تمایل به تغییر در تمامی جوامع انسانی ذاتی است، چرا که آنها با مسائلی روبرو می‌شوند که

۱ - استفان واگو، درآمدی بر تئوریه‌ها و مدل‌های تغییرات اجتماعی، ترجمه احمد رضا غروی زاد، مؤسسه

انتشارات جهاد دانشگاهی (ماجد)، چاپ اول، ۱۳۷۳، ص ۶ و ۲۰.

هیچ راه حل دائمی برای آنها وجود ندارد.»^(۱) ناگفته پیداست این تغییرات، دگرگونی در رفتار، تأثیر در سبک زندگی، ارزشها، نحوه سازگاری، و الگوهای نهادی را با خود می آورد. به عبارت دیگر تحولات گوناگون اجتماعی، روابط حقوقی تازه‌ای را در جامعه باز تولید می کند.

توسعه زندگی شهری، اختراع دستگاهها و ابزارهای گوناگون صنعتی، گرچه برای هر چه بهتر کردن زندگی است، اما به همراه خود خطرات بس فراوانی را به وجود می آورد. نگاهی به آمار تلفات و مصدومیت‌های ناشی از تصادفات رانندگی^(۲) و حوادث واقعه در کارگاهها، بیمارستانها، کارخانجات و شرکتها و غیره نشان می دهد که برای امنیت و آسایش فردی و اجتماعی مردم خطرات تهدید کننده زیادی وجود دارد.

بهر روی، امروزه، افراد در معرض حوادث گوناگونی می باشند که منجر به وارد آمدن ضایعات جسمی و روحی متعدد و پیچیده‌ای می گردد که اقدامات تشخیص و درمانی مختص خود را می طلبد که اکثراً بسیار پر هزینه و طولانی مدت است. وانگهی؛ بسیاری از آسیب‌ها، جراحات شکستگیها، بیماریها، نقص عضوها و زوال منافع در گذشته غیر قابل درمان بود ولی امروزه در سایه پیشرفتهای چشمگیر دانش پزشکی و جراحی به آسانی قابل درمان می باشد و نقص عضوی هم بجا نمی گذارد.

این مسأله از آن جهت قابل تأمل است که دیه طبق قانون زمانی استقرار پیدا می کند که ضرر قطعی شده باشد، بر این اساس در بعضی موارد باید مدتی به انتظار نشست اگر پس از انقضای مدت مزبور وضعیت اولیه برگشت ننمود دیه مقرر برعهده جانی استقرار پیدا می کند.^(۳)

۱ - استفان واگو، همان، ص ۳۵.

۲ - آمار تصادفات در ایران هر ساله سیر صعودی داشته است. سالانه طبق آمار نیروی انتظامی ۳۶۰۰۰ (سی و شش هزار) تصادف در جاده‌های کشور و شهرها واقع می شود که از این تعداد تصادف ۲۶۰۰ (دو هزار و ششصد) نفر کشته می شوند. ر.ک: فتحعلی پور، عطاء الله، مسئولیت جزایی و مدنی ناشی از تصادفات رانندگی، چاپ اول، ۱۳۷۶، ص ۱۸ - ۱۹.

۳ - میر سعیدی، سید منصور، ماهیت حقوقی دیات، ص ۴۰ - ۳۹ و نیز ر.ک: عوض احمد ادریس، دیه،